

۱۴۷۳۳۵

سازمان تجارت جهانی

حقوق، اقتصاد و سیاست

برنارد ام. هوکمن، پتروس سی. مورویدیس

ترجمه و تحقیق:

سید یوسف شریفی قلعه سری

دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم شناسی

کیوان ابراسیمی ادبی

دانشجوی دکتری حقوق بین الملل عمومی

مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه	: هوکمن، برنارد ام، ۱۹۵۹ - م.
عنوان و نام پدیدآور	: سازمان تجارت جهانی: حقوق، اقتصاد و سیاست / برنارد ام. هوکمن، پتروس سی. موریدیس؛ ترجمه و تحقیق سید یاسر شریفی قلعه سری، کیوان ابراهیمی ارمی.
مشخصات نشر	: تهران: مجد، ۱۳۹۵.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۷۴۹-۱
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: سازمان تجارت جهانی
موضوع	: صادرات و واردات
موضوع	: بازرگانی بین المللی
نوع افزوده	: ماوریدیس، پتروس
شناسه افزوده	: شریفی قلعه سری، سید یاسر، مترجم
نوع افزوده	: ابراهیمی، کیوان، مترجم
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۵ س ۲ ۴۶۱۰/هـ - k
رده بندی دیسی	: ۳۸۲/۹۲
شماره کتابشناختی	: ۴۵۱۴۷۳۳

هرگونه تکثیر کامل یا قسمی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، یا ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاق است. موار: چاپ و نشر مرکز «مجد» گزارش فرماید.

سازمان تجارت جهانی (حقوق، اقتصاد و سیاست)

ترجمه و تحقیق: سید یاسر شریفی قلعه سری، کیوان ابراهیمی ارمی
ویراستاران: خانم‌ها فروع السات میرکمالی و زهرا فتاحی

انتشارات مجد

چاپ اول: ۱۳۹۵ تعداد: ۵۰ نسخه

حق چاپ محفوظ و منحصر «مجد» است.

دفتر مرکزی مجد:

تهران، میدان انقلاب تقاطع خیابان منیری جاوید و شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۱ طبقه پنجم

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۱۲۰۷۸ - ۶۶۹۶۳۳۸۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۷۴۹-۱

ISBN: 978-600-193-749-1

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل تعزیرات، پلاک ۲۸۳، طبقه دوم تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۸

شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (منیری جاوید)، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۹ تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

www.majdlaw.ir

E-mail: majdlaw92@gmail.com

سیستم اشتراک پذیری «مجد»:

ارسال پیامک حاوی نام و نام خانوادگی و شغل (در صورت تمایل) به شماره ۰۲۱۶۶۴۹۰۹۹۸
فصلنامه حقوقی مجد با ارائه مقالات اساتید مبرز حقوق کشور به طور منظم منتشر می‌شود.

فهرست مطالب

مقدمه مترجمان.....	۷
مقدمه.....	۱۱
۱- تاریخچه مختصری از سازمان تجارت جهانی.....	۱۹
۲- حلاهای ای از سازمان تجارت جهانی.....	۲۹
۳- موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت.....	۴۹
۴- مالکیت فکری و خدمات.....	۹۹
۵- حل و فصل اختلافات، شفافیت و توافقات چندجانبه.....	۱۱۷
۶- کشورهای در حال توسعه و سازمان تجارت جهانی.....	۱۳۷
۷- نظام تجارت پس از دوحه به کدام سمت و سوی رفت؟.....	۱۴۷
سخن آخر.....	۱۷۶
ضمیمه.....	۱۷۷

مقدمه مترجمان

سازمان تجارت جهانی، تنها نهاد بین‌المللی است که حاکم بر قواعد و مقررات بازرگانی بین کشورها است. این سازمان، سیر تاریخی طولانی را تا تشکیل قانونی پشت سر نهاده است زیرا موضوع تشکیل سازمان‌های بین‌المللی با موضوع حاکمیت ملی دولت‌ها در موارد متعددی، تداخل دارد.

درآیند تشکیل سازمان تجارت جهانی نیز از این قاعده مستثنی نبوده و تلاش‌گرده جهانی پشتوانه آن بوده‌است. در واقع، این سازمان در جهت پاسخ به یکی از بنیادی‌های اساسی جامعه جهانی که عبارت از وجود یک مرجع مقتدر جهانی به منظور تنظیم و تنسيق روابط اقتصادی جهانی بود، تشکیل گردید.

با وقوع جنگ جهانی اول و در خسارات مادی و تلفات انسانی و در جهت جلوگیری از زمینه‌های بروز جنگ، مشابه در سال ۱۹۲۷ میلادی، کنفرانسی تحت نظر جامعه ملل و با مشارکت نمایندگان بیش از ۵۰ کشور جهان در ارتباط با موضوعات مربوط به تولید و تجارت در اثر (سوئیس) برگزار شد که هدف آن توسعه روابط اقتصادی کشورها از طریق کاهش محدودیت دولت‌ها در تجارت خارجی برای مقابله با زمینه‌های ایجاد جنگ جهانی اول بود؛ اما به رغم برگزاری این کنفرانس، به تدریج رقابت اقتصادی بین در کشورهای بزرگ در اقتصاد جهانی منجر به تنش سیاسی گسترده شد.

با این حال، وقوع جنگ جهانی دوم در ابعادی گسترده‌تر از جنگ جهانی اول، مجدداً دولت‌های طرف اصلی جنگ را به فکر سامان بخشیدن به نظام اقتصاد جهانی انداخت. در همین راستا، با برگزاری کنفرانسی با حضور نمایندگان ۴۴ کشور جهان در شهر «برتن وودز» آمریکا، موافقتنامه تأسیس صندوق بین‌المللی پول و بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه به تصویب رسید.

بعد از جنگ جهانی دوم نیز در زمینه تجارت بین‌المللی، اقدامات مؤثری صورت گرفت که به دلیل وجود اختلاف نظر شدید کشورهای شرکت کننده در کنفرانس مربوط، نتیجه‌ای حاصل نشد. اما تلاش کشورها در این زمینه ادامه یافت و توسط برخی کشورهای غربی، پیش‌نویس منشور تجارت جهانی، تهیه و به کنفرانس هاوانا که در ۱۹۴۸ میلادی در کوبا برگزار شد، ارائه گردید.

در این کنفرانس، منشور هاوانا با تغییرات اساسی تصویب شد که یک بخش آن، در افقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (GATT) بود. بخش دیگر آن نیز، تأسیس سازمان تجارت بین‌المللی (ITO) بود که با مخالفت نهادهای قانونگذاری بسیاری کشورها، به ویژه کنگره آمریکا، مواجه شد و طرح تأسیس این سازمان برای سالیان متمادی مسکوت ماند؛ اما موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (GATT) از پیرای طی چند دهه، معیار مهمی در عرصه تجارت بین‌الملل به شمار می‌رود.

با وجود تحولات سیاسی و اقتصادی و فتنه‌های در عرصه جهانی، نیاز به اعتلای این موافقتنامه در بین کشورهای عضو احساس گردید که با وجود یک سلسه مذاکرات طولانی و متعدد بین اعضای آن در دور اروگوئه، لزوم تأسیس سازمان تجارت جهانی (WTO) به تصویب رسید. تأسیس سازمان تجارت جهانی در ۱۹۹۵ میلادی، بزرگترین اصلاح تجارت جهان، بعد از جنگ جهانی دوم بود.

سازمان تجارت جهانی، یک نهاد مستقل بین‌المللی با عضویت دولت‌ها است که وابسته به سازمان ملل متحد نیست و جزء آژانس‌های تخصصی آن محسوب نمی‌شود بلکه، جانشین گات و امروزه در برگیرنده آن است. مترجمان این کتاب، بر خود فرض می‌دانند که از خانم‌ها: فخری السادات میرکمالی و زهرا فتاحی) برای ویراستاری فنی و ادبی اثر حاضر و ارتقای دکتر سید عباس حسینی نیک (مدیر محترم انتشارات مجد) که همکاری صادقانه و استقبال خالصانه‌ای از این کتاب مبذول داشتند، مراتب قدردانی خود را ابراز دارند.

این اثر نخستین کار جدی مترجمان در زمینه ترجمه کتاب است و بی تردید خالی از اشکال نیست، لذا از اساتید، دانش پژوهان و دانشجویان صمیمانه تقاضا داریم که منت نهاده، انتقادات و پیشنهادات خود را یا ما در میان گذارند. پیشاپیش از تمامی عزیزانی که زحمت نقد کتاب حاضر را به خود می دهند، تشکر و قدردانی می نمائیم.

سید یاسر شریفی قلعه سری - کیوان ابراهیمی ارمی
زمستان ۱۳۹۵ خورشیدی

مقدمه

سازمان تجارت جهانی (تأسیس در سال ۱۹۹۵ میلادی) بر موافقتنامه‌های تجاری که توسط اعضای آن مذاکره شد، به ویژه موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (موسوم به گات)، موافقتنامه تجارت خدمات و موافقتنامه حقوق مالکیت فکری، نظارت می‌کند. فلسفه اساسی سازمان تجارت جهانی این است که بازارهای آزاد و عدم تبعیض موجب رفاه ملی همه کشورها می‌شوند. علت وجودی سازمان تجارت جهانی، ارائه مکانیزمی به دولت‌ها برای کاهش موانع تجاری خود و راه‌های خارجی است. کارکرد اولیه آن، ایجاد یک کانون مرکزی برای مذاکره در مورد موافقتنامه‌های الزام‌آور جهت کاهش موانع تجاری و توافق نسبت به خط‌مشی‌های تأثیرگذار بر تجارت بین‌المللی و ارائه مکانیزمی جهت اجرای تعهدات مورد بحث توسط اعضای این سازمان جهانی است.

این سازمان، یک نهاد مستقل بین‌المللی است. در مقایسه با بسیاری از سازمان‌های تخصصی دیگر، نصیر: سازمان جهانی مالکیت فکری، اتحادیه بین‌المللی مخابرات دور و کنفرانس ملل متحد راجع به تجارت و توسعه، این سازمان وابسته به سازمان ملل نیست؛ یعنی جزو آژانس تخصصی سازمان ملل محسوب نمی‌شود. سازمان تجارت جهانی، به تدریج گات و امروزه در برگیرنده آن است. گات، هرگز یک سازمان رسمی بین‌المللی نبود، بلکه یک معاهده بین‌المللی بود که کشورها و سرزمین‌های دارای گمرکات به استقلال می‌توانستند طرف قرارداد باشند. برخی از مقاماتی که در اجلاس وزرات ۱۹۹۱ حاضر بودند و دور اروگوئه را پایه‌ریزی و سازمان تجارت جهانی را ایجاد کردند، احتمالاً پیش‌بینی کرده‌اند که تا چه اندازه، این سازمان در بین سازمان‌های غیردولتی، پارلمان‌ها، گروه‌های کارگری و کشاورزی و صنعتی، در سراسر جهان، سبب بروز اختلافات می‌شود. بدین صورت، سازمان تجارت جهانی، کانون توجه مخالفان فرآیند جهانی شدن اقتصاد شده‌است.

بعد از اجلاس وزراء در سیاتل ایالات متحده آمریکا در ۱۹۹۹، رویکرد سازمان تجارت جهانی، پیشرفت شگرفی نمود. اجلاس با هدف برگزاری دور

جدید مذاکرات تجاری چندجانبه با شکست مواجه شد. عوامل مهمی مانند: تظاهرات گسترده اتحادیه‌های کارگری، گروه‌های طرفدار محیط زیست و دیگر سازمان‌های غیردولتی موافق یا مخالف پیشنهادات خاص در جهت توسعه سازمان تجارت جهانی بودند که موجب شکست اجلاس شدند. به عنوان مثال، نمایندگان اتحادیه، طرفدار برقراری مقرراتی به استانداردهای کار در سازمان تجارت جهانی بودند تا قادر باشند از مکانیزم حل و فصل اختلافات سازمان تجارت جهانی و تهدید به تحریم تجاری برای اجرای هنجارها در این منطقه استفاده نمایند. اکثر کشورهای در حال توسعه مخالف این طرح بودند زیرا می‌ترسیدند که هدف واقعی طرفداران، بهبود شرایط کاری در کشورهاشان نباشد بلکه افزایش هزینه‌های تولید آن‌ها باشد تا از این رو کالاهایشان در بازارهای سازمان همکاری و توسعه اقتصادی قابل رقابت نباشد. همچنین، آن‌ها ادعا نمودند که مرتباً ساختن تجارت با استانداردهای کار نادرست است؛ زیرا تحریم‌های تجاری در کشورهای فقیر، فقط شرایط کاری را با مشکل مواجه می‌سازد. در این اجلاس، بانیس رئیس جمهور کلینتون که از مباحث راجع به معیارهای کار حمایت می‌کرد بحث بیشتر و مخالفت کشورهای در حال توسعه، نسبت به این موضوع شد.

موضوعات اختلافی دیگر، پیشنهاداتی بودند که در بردارنده مقررات مربوط به رقابت و سیاست‌های سرمایه‌گذاری در سازمان تجارت جهانی بودند. این موضوعات اختلافی برای مدتی، دستور کار سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، با هدف مذاکره در مورد یک توافقنامه چندجانبه روی سرمایه‌گذاری بوده‌است. متن پیش‌نویس توافقنامه چندجانبه روی سرمایه‌گذاری که توسط برخی از اعضای سازمان توسعه و همکاری اقتصادی ارائه شده بود، سرمایه‌گذاری زیادی در بسیاری از سازمان‌های غیردولتی شد، به ویژه مفادی که حل و فصل اختلافات را به اصطلاح دولت سرمایه‌گذار اجازه می‌داد. این امر به سرمایه‌گذاران خارجی، حق تعقیب دولت‌های کشور میزبان را به خاطر ضررهای متحمل شده در نتیجه اقداماتی که مفاد قرار دارد را نقض می‌کرد نظیر تغییر در سیاست‌ها که هزینه‌های اضافی را به سرمایه‌گذاران تحمیل می‌کرد، می‌داد. سازمان‌های غیردولتی ادعا نمودند که موافقت‌نامه چندجانبه در مورد سرمایه-

گذاری راجع به تعریف و تقویت حقوق سرمایه‌گذران بود، در حالی که هیچ تعهدی را برای آن‌ها وضع نکرد. مخالفان موافقتنامه چندجانبه در مورد سرمایه‌گذاری، برای به هم زدن مذاکرات که در سال ۱۹۹۸ انجام شد به اندازه کافی قدرتمند بودند. این امر نه تنها مخالفت سازمان‌های غیردولتی، بلکه عدم حمایت جامعه تجاری را نشان داد که منجر به وجود استثنائات زیاد در این متن شد (اغلب نشان دهنده حساسیت‌های ملی نسبت به صنایع خاص بود) که پافشاری برای آن ارزشی نداشت. این مفهوم که یک قسمت مهم دستور کار موافقتنامه چندجانبه روی سرمایه‌گذاری به سازمان تجارت جهانی واگذار شود، مورد مخالفت بسیاری از گروه‌ها در سیاتل و همچنین بسیاری از کشورهای در حال توسعه که احساس می‌کردند ملل صادر کننده بزرگ در صدد تحمیل رژیم‌های سرمایه‌داری بر آنها هستند، قرار گرفت.

سیاست‌هایی که به عبارتی کار، محیط زیست و یا سرمایه‌گذاری مربوط می‌شوند، مستلزم ابزار مقرراتی هستند. آن‌ها روی تجارت تأثیر می‌گذارند ولی هدف اصلی آن‌ها، رسیدن به اهداف غیرتجاری است، همانند تضمین حقوق خاص کارگر، درونی ساری تأثیرات محیطی و تعریف حقوق و تعهدات سرمایه‌گذران. معمولاً روش تنظیم مقررات دولت‌ها در چنین حوزه‌هایی متنوع و منعکس کننده اولویت‌های اجتماعی و شرایط یزیک‌ظاهری و غیره است. اگرچه، تنظیم مقررات می‌تواند تأثیر منفی روی سلامت یا خارجی داشته باشد، ولی لزوماً دلیل خوبی برای محدود نمودن توانایی دولت در مداخله نیست. با این وجود، این موضوع هسته عملکرد سنتی سازمان تجارت جهانی است؛ این سندی است که براساس آن، دولت‌ها موافقتنامه‌هایی را امضاء می‌کنند که هدف آن، کاهش تأثیرات نتایج منفی سیاست‌های خارجی است. به عنوان کلی هر نوع موافقتنامه‌ای که موجب پایین آمدن موانع تجاری شود، برای دنیا مفید خواهد بود. برخی از گروه‌هایی که از این حمایت برخوردار هستند آسیب خواهند دید، ولی روی هم رفته تراکم سودها از لیبرالیزاسیون مهم تر از هزینه‌هاست، از این رو، مازادی وجود دارد که می‌توان از آن برای دادن غرامت به کسانی که ضرر نمودند استفاده نمود با این شرط که جامعه (دولت) قصد انجام چنین کاری را داشته باشد. در عمل، اغلب اوقات این کار صورت نمی‌گیرد و کمک می‌کند تا

توضیح دهیم چطور حمایت تجاری پایاست ولی آن مسأله دیگری است. در مورد سیاست های قانونگذاری، اگر برای جامعه مفید واقع شود، هیچ تغییری در قوانین موجود ایجاد نمی‌شود و منجر به رسیدن به هدف خاصی می‌شود. بنابراین، پرداختن به رویدادهای خارجی بین‌المللی که به وسیله معیارهای قانونی ایجاد می‌شوند یا نبودن چنین مقرراتی کار خیلی مشکل‌تری از موانع تجاری قراردادهای دوجانبه است.

نکته این که همکاری بین‌المللی در هنجارهای قانونی در کجا برای تمامی اعضا باید خواهد بود، یکی از چالش‌های مهمی است که سازمان تجارت جهانی با آن مواجه است. حضور فعال گروه‌های جامعه مدنی در مذاکراتی که چنین تصمیماتی را اطلاع‌رسانی می‌کنند، یک توسعه مثبت است. برای این که سازمان تجارت جهانی مؤثر عمل نماید باید از جانب اعضایش حمایت شود، که در عوض به این نیاز دارد همه‌های انتخابی زیادی در این دولت‌های عضو وجود داشته باشند تا قوانین این بازی که برای آن‌ها مفید باشد. هر چقدر سازمان تجارت جهانی، توسط اعضایش برای ارائه سیاست‌های قانونی بیشتر به جلو هدایت شود، تعداد سرانگانی که لازم است هم در مذاکره و هم در اجرای قراردادها نقش داشته باشند، کمتر می‌شود.

سازمان تجارت جهانی، یک سازمان بین‌دولتی است؛ فقط دولت‌ها در این سازمان هستند که موقعیت قانونی دارند. همه موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت این است که بررسی‌ها محرمانه بماند تا شش ماهی در آنچه که امروزه توسعه نامیده می‌شود به عمل آمده‌است که در سال‌های اخیر تغییر یافته‌است. امروزه، به دست آوردن اطلاعات راجع به آنچه که روی می‌دهد و موضوعاتی که مورد مذاکره قرار می‌گیرند، آسان‌تر است و حجم ارتباط بین اعضای سازمان تجارت جهانی، دبیرخانه و گروه‌های اجتماعی ذینفع افزایش یافته‌است. تعدادی از گروه‌های اجتماعی ذینفع، دفاتری را در ژنو تأسیس نموده‌اند که برخی از آن‌ها، بزرگتر از دفاتری هستند که در کشورهای در حال توسعه ایجاد شده بودند. تعدادی از این شرکت‌ها نمی‌توانستند در ژنو حضور یابند. با این وجود، سازمان‌های غیردولتی یا گروه‌های تجاری نمی‌توانند به مذاکرات سازمان تجارت جهانی دست یابند.

سازمان تجارت جهانی به عنوان یک سازمان، بسیار کوچک است و قدرت بسیار کمی دارد. دبیرخانه ۶۰۰ کارمند (افراد حرفه‌ای و کمکی) دارد، که بسیاری از آن‌ها مترجم و منشی هستند. سازمان تجارت جهانی مسئولیت محدودی دارد لزوماً مدیریت اجلاس و ارائه اسناد به درخواست اعضا، حمایت از حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات و بررسی‌های دوره‌ای سیاست‌های تجاری اعضا را بر عهده دارد. اگرچه رئیس این سازمان از مقامات و چهره‌های سیاسی عالی‌رتبه کشورهای عضو است (رناتورا جیرو^۱، وزیر بازرگانی اسبق ایتالیا؛ مایکل مور^۲، نخست وزیر اسبق نیوزلند؛ سوپاچای پانیچپاکدی^۳، معاون نخست وزیر و وزیر بازرگانی اسبق تایلند و در زمان نگارش این کتاب، پاسکال لامی^۴، کمیسیونر سابق تجارت جامعۀ اروپایی) در مقایسه با موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت که دبیرکل و معاون یک کارمند ارشد دولتی بود، همه آن‌ها به سرعت دریافته‌اند که آن‌ها قدرت کمی برای تصمیم‌گیری و اجرای آن دارند. همان‌طور که اغلب اوقات توسط اعضا تأکید می‌شود، سازمان تجارت جهانی، سازمانی است که از اعضای خود مشتق شده است و هر امضاء، یک رای دارد. حتی کوچک‌ترین عضو هم یک رای دارد. زیرا تصمیم‌گیری براساس روش کنسانسوس است. به این ترتیب، حتی یک کشور کوچک نیز می‌تواند دیدگاهش را بیان کند و پیشنهادهایی را که از آن حمایت نمی‌کند نپذیرد. به علاوه، چون سازمان تجارت جهانی، یک نظام مبتنی بر قانون است که مقررات از طریق یک مکانیزم مؤثر حل و فصل اختلافات قابل اجرا هستند، که ممکن است کوچکترین عضو با قدرتمندترین کشور جهان اختلاف داشته باشد. اگر هیأت رئیسه سازمان تجارت جهانی، حکم دهد که ایالات متحده آمریکا یا اتحادیه اروپا، تعهدی را نقض کرده‌اند، این بازیگران بزرگ باید اقدامشان را متناسب با تعهداتشان انجام دهند. تجربه نشان می‌دهد که در اکثر موارد آن‌ها این چنین عمل می‌نمایند.

1- Renato Ruggiero

2- Michael Moore

3- Supachai Panitchpakdi

4- Pascal Lamy